

Наукові перспективи
Видавнича група

№9(23)

2023

НАУКА і ТЕХНІКА

серія: право, серія: економіка, серія: педагогіка,
серія: техніка, серія: фізико-математичні науки

СЬОГОДНІ

З Україною

в серці!

Видавнича група «Наукові перспективи»

**Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея
докторів наук із державного управління»**

Громадська організація «Асоціація науковців України»

«Наука і техніка сьогодні»

*(Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія
«Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)*

Випуск № 9(23) 2023

Київ – 2023

Publishing Group «Scientific Perspectives»

**Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctors of
Sciences in Public Administration»**

Public organization «Association of Scientists of Ukraine»

"Science and technology today"

***("Pedagogy" series, "Law" series, "Economics" series, "Physical and
mathematical sciences" series, "Technics" series)***

Issue № 9(23) 2023

Kiev – 2023

**«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право»,
Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки»,
Серія «Техніка»): журнал. 2023. № 9(23) 2023. С. 684**

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу присвоєно категорію "Б" із економіки та педагогіки (спеціальності – 015 - Педагогічні науки; 076 - Економічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 530 журналу присвоєно категорію "Б" із права (спеціальність – 081 Юридичні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 10.10.2022 № 894 журналу присвоєно категорію "Б" із техніки (спеціальність - 122 Комп'ютерні науки)

Журнал видається за підтримки Міждержавної гільдії інженерів консультантів, Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання»

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 24.07.2023, № 5/7-23)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible

Головний редактор: Сопілко Ірина Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Лауреат Премії Президента України для молодих вчених, Лауреат Премії Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок, академік Академії наук вищої школи України, Заслужений юрист України (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Артемчук Володимир Олександрович - доктор технічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України (Київ, Україна)
- Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Будник Вікторія Анатоліївна - кандидат економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій Державного університету інфраструктури та технологій (Київ, Україна)
- Волк Павло Павлович — доцент кафедри водної інженерії та водних технологій Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Гирка Ольга Ігорівна - кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри товарознавства, митної справи та управління якістю Львівського торговельно-економічного університету (Львів, Україна)
- Гнатюк Сергій Олександрович - кандидат технічних наук, доцент, заступник декана факультету авіонавігації, електроніки та телекомунікацій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Дацій Олександр Іванович - доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Дівізніук Михайло Михайлович - доктор фізико-математичних наук, професор, Завідувач відділу Відділу цивільного захисту та інноваційної діяльності Державної установи "Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України" (Київ, Україна)
- Дяденчук Альона Федорівна - кандидат технічних наук, старший викладач кафедри вищої математики і фізики Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (Мелітополь, Україна)
- Забулонов Юрій Леонідович - доктор технічних наук, професор, Член-кореспондент НАН України, директор Державної установи «Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України» (Київ, Україна)
- Ільїн Валерій Юрійович - доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
- Ільїна Анастасія Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
- Кардаш Оксана Любомирівна — кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматизації, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- Квасніков Володимир Павлович — доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютеризованих електротехнічних систем та технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

- Коваленко Валентин Васильович - доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник сектору авторського права та суміжних прав лабораторії авторського права та інформаційних технологій Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Київ, Україна)
- Коваленко Олена Михайлівна - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
- Комнатний Сергій Олександрович - докторант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- Кравчук Володимир Миколайович — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Кузьмич Людмила Володимирівна - доктор технічних наук, головний науковий співробітник Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України (Київ, Україна)
- Куніцький Сергій Олегович - кандидат технічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник науково-дослідної частини Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Лук'ячук Олександр Петрович — кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри будівельних, дорожніх, меліоративних, сільськогосподарських машин та обладнання Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Маджд Світлана Михайлівна - доктор технічних наук, професор, професор кафедри зеленої економіки та економіки природокористування Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління (Київ, Україна)
- Мануель Давид Массено - доцент відділу права та захисту даних, старший науковий співробітник і член координаційного комітету лабораторії UbiNET, запрошений член PDPC, член-консультант комісії цифрового права муніципальних адвокатських колегій Кампінаса та Прая-Гранде (Сан-Паулу), а також Комісії з інновацій, управління та технологій муніципальної адвокатської колегії Гуарульюса, коментатор IODA, почесний член IDEIA Institute, член Наукового комітету MICHHR, член EDEN, член-кореспондент RedNAC, член UMAU, член-кореспондент UBAU (Португалія)
- Микитин Тарас Миронович - кандидат технічних наук, завідувач кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- Миргород-Карпова Валерія Валеріївна - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- Мізюк Вікторія Анатоліївна - кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмайльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- Мірошніченко Валентина Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
- Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- Огієнко Микола Миколайович - кандидат технічних наук, професор кафедри організації авіаційних робіт та послуг Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Одарченко Роман Сергійович - завідувач кафедри телекомунікаційних та радіоелектронних систем Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Оніщенко Наталія Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік НАПН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України (Київ, Україна)
- Опанасенко Володимир Миколайович — доцент кафедри комп'ютеризованих електротехнічних систем та технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Охріменко (Жмурко) Тетяна Олександрівна - старший науковий співробітник кафедри комп'ютеризованих систем управління Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва і маркетингу Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Поліщук Віталій Васильович — кандидат сільськогосподарських наук, завідувач відділу зрошення, відділення меліорації Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України (Київ, Україна)
- Приходькіна Наталія Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
- Стахова Анжеліка Петрівна — старший викладач кафедри комп'ютеризованих електротехнічних систем та технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
- Фесенко Андрій Олексійович - кандидат технічних наук, асистент кафедри кібербезпеки та захисту інформації Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Київ, Україна)
- Черненко Варвара Петрівна - кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інформатики і вищої математики Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (Кременчук, Україна)
- Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
- Чумак Оксана Володимирівна - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
- Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- Якимчук Аліна Юріївна - доктор економічних наук, професор, Академік економічних наук України, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Якимчук Олег Феодосійович - керівник групи білінгу Відділу бізнес-систем Департаменту інформаційних технологій ПРАТ «Рівнеобленерго» (Рівне, Україна)
- Яцишин Андрій Васильович - доктор технічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Відділу цивільного захисту та інноваційної діяльності Державної установи "Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України" (Київ, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

© автори статей, 2023

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2023

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Право»

Єфіменко А.Г.

БАЛАНС МІЖ АВТОРСЬКИМ ПРАВОМ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИМИ ПРАВАМИ ЛЮДИНИ У ПРАКТИЦІ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄС

14

Найченко А.М.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ТА ОБ'ЄКТИВНОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

26

Оніщик Ю.В., Коваль О.М.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ НА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

34

Правдюк А.Л.

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

44

Ракул О.В.

ПРАВО ЧЛЕНІВ СІМ'Ї АБО БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ НА ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У ВИПАДКУ СМЕРТІ ПОТЕРПІЛОГО

55

Редіна П.В.

ІНСТИТУТ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

65

Сербин Р.А., Бухтіярова І.Г., Гуржій А.В.

МЕДИЧНА ДОПОМОГА ТА РЕАБІЛТАЦІЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

75

Стефанишин Н.М.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТА ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС

87

Тиць Є.А., Стрельченко О.Г. 102
*АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУТ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА
ГРОМАДИ*

Швець О.М. 110
ПРАВОВІ ПІДСУМКИ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ В УКРАЇНІ

Шевчук О.Т. 124
*ПАРАЛЕЛЬНИЙ ІМПОРТ ЯК ЛЕГАЛЬНИЙ СПОСІБ КОРИСТУВАННЯ
ЧУЖИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ*

СЕРІЯ «Економіка»

Безкровний О.В., Аранчій В.І., Шевченко В.М. 138
*ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ*

Буртняк І.В., Макар М.М. 147
ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Гончар С.Й., Боднарчук В.В. 157
*ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА*

Кириченко Ю.В., Зілінська А.С. 173
*ОБґРУНТУВАННЯ ПЛАНУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТА
ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ*

Козьмук Н.І. 184
*ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ БЛАГОДІЙНИХ
ФОНДІВ, ЯК СКЛАДОВОЇ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ*

Кононенко С.О., Кононенко Л.В., Назарова Г.Б. 195
*СТАНДАРТИЗАЦІЯ І СЕРТИФІКАЦІЯ В ОБЛІКУ І АУДИТІ ЯК
ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ТА ДОВІРИ ДО ІНФОРМА-
ЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРИСТУВАЧІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ*

Правдюк М.В. 207
ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 342

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)-44-54](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)-44-54)

Правдюк Андрій Леонідович кандидат юридичних наук, доцент кафедри права, Вінницький національний аграрний університет, вул. Сонячна 3., м. Вінниця, 21000, тел.: (097)330-72-40., <https://orcid.org/0000-0002-5248-8111>

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Анотація. Наукова стаття присвячена висвітленню формування цифрових прав в контексті глобалізації суспільства. Встановлено, що стрімкий розвиток технологій, зміни в усталених правовідносинах, поява нових форм бізнес-діяльності й економіки спільного користування, інформаційна асиметрія та збільшення частки онлайн-життя індивідів – усе це впливає на зростання викликів для права, як у концептуальному плані, так і в питаннях правового регулювання і юридичної практики як детермінант сталого розвитку сучасної держави. Сучасні цифрові технології стали визнаватися державою і суспільством інтелектуальною базою для створення нових продуктів, цінностей, властивостей.

Визначено, що цифрові технології сьогодні безпосередньо поєднані з усіма сферами нашого життя, приватного та суспільного, зокрема й з конституційним процесом, який вважають невіддільною частиною останнього. Розглянуто поняття конституціоналізації цифрових прав. З'ясовано, що поняття «цифрові права» доцільно розглядати не як окрему групу прав людини, а як умовну категорію, що охоплює особливості реалізації та гарантії захисту фундаментальних прав людини в Інтернеті, зокрема свободи вираження поглядів та права на приватність онлайн. Доведено, що в сучасному світі електронні інформаційні носії, а саме Інтернет-ресурси, до яких вони надають доступ, відіграють важливу роль у щоденному житті людини.

Визначено, що права людини в умовах масової цифровізації суспільних відносин дають нові та якісно інші можливості, але в той же час створюють нові виклики та загрози для забезпечення цих прав і свобод. В основу формування системи принципів функціонування державних електронних інформаційних ресурсів повинні бути закладені загальноєвропейські та міжнародні засади організації інфраструктури цифрової держави.

Зроблено висновок, що підвищення ефективності реалізації цифрових прав необхідно застосовувати рецепцію правового матеріалу з країн, де конституційно-правова модернізація вже відбулась з урахуванням цифрової

трансформації та має позитивний досвід нормативного регулювання, в тому числі й на найвищому конституційному рівні.

Ключові слова: право на доступ до мережі Інтернет, конституціоналізм цифровий конституціоналізм, цифровізація, цифрові права.

Pravdiuk Andrii Leonidovych Candidate of Law Sciences, Associate Professor of the Department of Law, Vinnytsia National Agrarian University, Sonyachna St., 3, Vinnytsia, 21000, tel.: (097)330-72-40, <https://orcid.org/0000-0002-5248-8111>

CONSTITUTIONALIZATION OF DIGITAL HUMAN RIGHTS

Abstract. The scientific article is devoted to highlighting the formation of digital rights in the context of the globalization of society. It was established that the rapid development of technologies, changes in established legal relations, the emergence of new forms of business activity and the sharing economy, information asymmetry and an increase in the share of online life of individuals - all this affects the growth of challenges for law, both conceptually and in matters of legal regulation and legal practice as a determinant of the sustainable development of the modern state. Modern digital technologies began to be recognized by the state and society as an intellectual base for creating new products, values, and properties. It was determined that digital technologies today are directly connected with all spheres of our life, private and public, in particular with the constitutional process, which is considered an inseparable part of the latter. The concept of constitutionalization of digital rights is considered. It was found that the concept of "digital rights" should be considered not as a separate group of human rights, but as a conditional category that covers the peculiarities of the implementation and guarantee of the protection of fundamental human rights on the Internet, in particular, freedom of expression and the right to online privacy. It has been proven that in the modern world, electronic information media, namely the Internet resources to which they provide access, play an important role in a person's daily life. It was determined that human rights in the conditions of mass digitization of social relations provide new and qualitatively different opportunities, but at the same time create new challenges and threats to ensure these rights and freedoms. The basis of the formation of the system of principles of the functioning of state electronic information resources should be the European and international principles of the organization of the infrastructure of the digital state. It was concluded that to increase the effectiveness of the implementation of digital rights, it is necessary to apply the reception of legal material from countries where constitutional and legal modernization has already taken place taking into account digital transformation and has a positive experience of regulatory regulation, including at the highest constitutional level.

Keywords: the right to access the Internet, constitutionalism, digital constitutionalism, digitization, digital rights.

Постановка проблеми. Конституції гарантують державний захист прав і свобод. Найважливіша функція держави – визнавати, дотримуватися і захищати права і свободи. Вона актуалізується у зв'язку з необхідністю мобілізації ресурсів людського інтелекту на тлі процесів інформатизації, комп'ютеризації і переходу до високих технологій. Економічні і технологічні перетворення сучасності доповнюються розвитком прав людини, демократизацією правової держави, визнанням особистого інтересу людини. Сучасні соціально-політичні реалії, пов'язані з поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, зумовлюють не тільки розширення сфери застосування конституційного права, а й переосмислення наявних доктринальних положень і усталених інститутів конституційного права, таких, наприклад, як права і свободи людини. На думку американського професора Дж. Роузена, технологічні зміни призведуть до суттєвих змін конституційних цінностей і інститутів вже до 2030 р [1].

Стрімкий розвиток технологій, зміни в усталених правовідносинах, поява нових форм бізнес-діяльності й економіки спільного користування, інформаційна асиметрія та збільшення частки онлайн-життя індивідів – усе це впливає на зростання викликів для права, як у концептуальному плані, так і в питаннях правового регулювання й юридичної практики. Такі важливі цінності, як свобода, справедливість, верховенство права, права людини, опиняються перед обличчям численних загроз, а захист їх зазнає суттєвих змін, у тому числі захист суто правовими інструментами [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми конституціоналізації цифрових прав постійно перебувають у фокусі уваги багатьох науковців. Виокремимо таких дослідників, як О.Стрельцова, О. Карцихію, М. Кастельса, Р. Катца, К. Линьова, І. Лопушинського, Й. Масуда, Ф. Махлупа, В. Наумова, Джованні де Грегорио, Едуардо Селесте, Анна Су та інші.

Метою статті є дослідження конституціоналізації цифрових прав людини.

Виклад основного матеріалу. Цифрові технології сьогодні безпосередньо поєднані з усіма сферами нашого життя, приватного та суспільного, зокрема й з конституційним процесом, який вважають невіддільною частиною останнього. Зауважимо, що термін «цифрові технології» фактично є наступником його попередніх варіантів – терміну «інформаційні технології» (ІТ), а пізніше – не менш сталого поняття «інформаційно-комунікативні технології» (ІКТ). Така сама трансформація відбулася з поняттями «інформаційні права» й «інформаційне суспільство»,

які кілька років тому трансформувалися відповідно в «цифрові права» та «цифрове середовище», водночас концептуально не змінюючись [3].

Як зазначено в пункті 15 резолюції «Перетворення нашого світу: порядок денний сталого розвитку до 2030 року», прийнятої Генеральною Асамблеєю 25 вересня 2015 року, сьогодні у світу є величезні можливості, досягнуто значного прогресу у вирішенні багатьох проблем: сотні мільйонів людей вийшли з крайньої бідності; значно розширився доступ до освіти; поширення інформаційно-комунікаційних технологій і глобальна взаємозв'язаність у різних сферах мають величезний потенціал для прискорення людського прогресу, подолання «цифрового розриву» та розвитку суспільства, заснованого на знаннях [4].

На відміну від матеріального світу, де захист прав і свобод людини є порівняно врегульований конституційним механізмом, то в середовищі інтернету зробити це буде доволі важко. Саме зараз проходить переосмислення прав людини, що спричиняє необхідність вироблення системи конституційних гарантій та механізмів захисту прав людини в контексті цифрової трансформації. Оскільки Інтернет-простір є доволі великим і охоплює майже всі частини світу, то одна держава не зможе врегулювати ті всі питання, які виникають в цьому зв'язку. Таким чином, правове врегулювання має бути транснаціональним і здійснюватися міжнародними актами, такими як Хартія цифрових прав [5].

Цифровізація забезпечує впровадження цифрових технологій в усі сфери життя і, відповідно, забезпечує взаємодію учасників суспільного буття на всіх рівнях і в усіх основних сферах – від взаємодії між людьми до промислових виробництв/урядових інституцій; у відносинах: споживачів та виробників/продавців товарів/робіт/послуг, громадян та урядових установ, ініціаторів прийняття нових нормативно-правових актів/законів та відповідних установ, включаючи подання відповідних ініціатив, розробка проектів нормативно-правових актів, їх оприлюднення, обговорення та прийняття. Споживачами цифрових технологій виступають усі — держава, бізнес, громадяни» [6].

Трансформація суспільства обумовлена розвитком інформаційного суспільства та поступовим переходом до суспільства знань, впливом цифровізації на всі суспільні процеси. Активне використання цифрових технологій в різних напрямках життєдіяльності зумовило постановку питання про необхідність і достатність прав і свобод людини та громадянина, та виокремило поняття цифрові права і свободи людини. У зв'язку із активним розвитком інформаційного простору та супровідних технологій до все частішої появи нових відповідних позначень та термінів можемо прослідкувати тенденцію на таких наприкладках: цифрові права людини,

електронні правочини, право на Інтернет, блокчейн, NFT, штучний інтелект, великі дані (біг дата – від англ. Big Data – «великі об'єми даних») тощо. Їх використання та визначення активно обговорюються у науковій спільноті, що призводить до подальшого розвитку такого відносно нового міжгалузевого правового інституту як інститут цифрових прав людини [7].

Термін «цифрові права людини» охоплює фактично два розуміння. У першому ним називають усі ті права, здійснення та захист яких тісно пов'язаний сьогодні з використанням цифрових інструментів або має суттєву онлайн-складову. У другому – лише ті права, які виникають або починають претендувати на статус фундаментальних у цифрову епоху. Тому до цифрових відносять і такі фундаментальні права, як свобода вираження думки і слова, приватність, право на інформацію, право на участь в управлінні державними справами тощо, і такі, як право бути забутим, право на анонімність чи навіть право на Інтернет [8].

Цифрові права (digital rights) є порівняно новою правовою категорією, а тому їх перелік, визначення та необхідність виокремлення викликає дискусію в науковому юридичному середовищі. Так, існує думка, що поняття «цифрові права» доцільно розглядати не як окрему групу прав людини, а як умовну категорію, що охоплює особливості реалізації та гарантії захисту фундаментальних прав людини в Інтернеті, зокрема свободи вираження поглядів та права на приватність онлайн. Зважаючи на величезну роль, яку відіграє Інтернет у сучасному житті, виокремлення такої категорії допомагає краще систематизувати та вивчати потреби захисту прав людини в онлайн-середовищі, окремі гарантії яких сьогодні розпорошені в рекомендаціях, резолюціях та інших актах міжнародних інституцій [9]. Інші дослідники вважають цифрові права похідними від інформаційних, але не тотожними, і наголошують на необхідності їх виділення в окрему групу [10]. Також цифрові права розуміють і як права громадян на доступ, використання, створення й публікацію цифрових творів, право на вільний доступ до мережі Інтернет (інших комунікаційних мереж) з використанням комп'ютерів та інших електронних пристроїв [11].

Правове регулювання та реалізація конституційних прав людини в умовах цифрової трансформації особливо актуалізується під час пандемії COVID-19, коли, з одного боку, держава, вживаючи запобіжні заходи поширення інфекції, змушена суттєво обмежувати права людини, а, з іншого боку, існує необхідність оптимізації механізму реалізації прав людини шляхом надання можливості їх здійснення, в тому числі й у цифровому форматі. Зокрема право на освіту, на працю, на підприємницьку діяльність, на судовий захист, на участь у виборах та референдумах, на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості та ін. отримують в умовах цифрової

трансформації зовсім інше розуміння механізму реалізації та супроводжуються пробільністю правового регулювання. Саме тому проблема конституціоналізації цифрових прав людини набуває актуальності в умовах цифрової трансформації та недосконалості правового регулювання [12].

В останнє десятиліття категорія «конституціоналізація» все частіше застосовується для вивчення специфіки розвитку права Європейського Союзу і особливостей сформованого в ЄС наднаціонального правового регулювання. Доктринальне опрацювання та осмислення процесів конституціоналізації в Євросоюзі важливі для України, яка обрала євроінтеграційний вектор розвитку. Через це конституційно-правовий розвиток України не може здійснюватися виключно в національному контексті, без урахування наднаціонального регулювання в Європейському Союзі та конституційної практики його держав-учасників [13].

Аналіз міжнародного досвіду регулювання цифрових прав дає змогу виділити два способи регулювання: конституціоналізація цифрових прав, при якій текст Конституції змінюється з метою регулювання цифрових прав на найвищому конституційному рівні; цифровізація прав, при якій права, закріплені в законодавстві, набувають оновленого тлумачення або врегулювання на основі рішень органів конституційної юрисдикції, практики Європейського суду з прав людини чи у відповідному законодавстві. Наступним моментом, на який слід звернути увагу, є те, що цифрові права не є абсолютними та можуть бути обмежені, а в деяких випадках спричинити необхідність розробки та регулювання цифрової відповідальності та відповідальності за порушення відповідних цифрових прав. Один із способів обмеження цифрових прав людини – нав'язування непотрібних цифрових послуг, таких як спам. Відповідно до Конвенції про кіберзлочинність, користувачі Інтернету повинні бути захищені від втручання в комп'ютерні дані, зокрема від використання шкідливих кодів та надсилання великого обсягу електронних листів одержувачу з метою блокування комунікаційних функцій системи [14].

На нашу думку глобалізаційний розвиток суспільства зумовлює виникнення нових інституцій вимагає становлення нових конституційних стандартів у сфері забезпечення та реалізації прав людини. В контексті прав нового покоління можемо виділити як соматичні так і інформаційні права. За сучасних реалій, одним з основних прав доцільно виділити право на інтернет.

Глобальна мережа стала основних джерелом інформації суспільства. Реалізуючи право на доступ до інтернету люди використовують усі свої можливості для реалізації інших своїх прав, зокрема виборче право, право на доступ до інформації, право на отримання послуг, свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів.

Міжнародна спільнота, і Україна не виключення, визначають право на доступ до Інтернету на рівні профільного законодавства, що, з одного боку, дає змогу виконувати усі ратифіковані конвенції та рекомендації міжнародних організацій, а з іншого – не здійснювати ревізію Конституції.

Належне втілення норм Конституції до чинного законодавства можливо лише за умови його стабільності. Стабільність законодавства вважається складником принципу верховенства права, з якого випливає обов'язок держави забезпечити чинність закону шляхом установлених чітких, очевидних правил, які запрограмовані на майбутнє та не змінюватимуться свавільно [15, с. 156]. Проте нам цілком зрозуміло, що основний закон держави потрібно змінювати задля того щоб були враховані та захищені права нового покоління.

У процесі цифрової трансформації перелік конституційних прав людини поступово розширюється та отримує якісне оновлення змістової інтерпретації. Наприклад, останнім часом Європейський суд з прав людини дедалі частіше стикається з необхідністю розширення переліку прав людини та його оновлення новими концепціями, такими як право на переносимість даних (right to data portability) і право на забуття (right to be forgotten). Іншими словами, право суб'єкта інформації заперечувати проти подальшого опрацювання його особистих даних, і обов'язок оператора даних видаляти інформацію негайно після того, як вона перестає бути необхідною для цілей обробки [16].

На основі конституції відбувається конституціоналізація права, а процес перетворення законодавства, вважає один з дослідників неоконституціоналізму Рікардо Гуастіні, «зводиться до того, що в результаті законодавство повністю просочується конституційними нормами» [17].

Своєю чергою нам дуже імпонує позиція О.Стрельцової, яка зазначає, що конституціоналізацію не можна уявляти лише як односторонній низхідний рух. Скоріше вона може бути охарактеризована як своєрідний «кругообіг» конституційно-правової матерії, оскільки важливе значення в цьому процесі має не тільки прямий вплив конституції на системи права і законодавства в межах правопорядку певної країни, а й зворотні зв'язки Основного закону з правовою, політичною, економічною та соціокультурною сферами суспільного життя. Конституціоналізація являє собою двоєдиний, безперервний процес переведення «належного» (принципів, цінностей, нормоположень) в реально існуюче – «дійсне», і водночас зустрічне включення в орбіту конституційно-правового регулювання нових соціальних відносин, морально-етичних та ціннісних установок, які визріли, фактично склалися і в силу їх суспільної значущості потребують закріплення та легалізації на найвищому – конституційно-правовому рівні [18].

В цілому досліджуючи цифровий конституціоналізм можна погодитися з позиціями Гілла, Редекера та Гассера, які розглядають його як загальний термін, що об'єднує сукупність ініціатив, спрямованих на формування набору основних прав, норм управління та обмежень на здійснення влади в Інтернеті. Серед мережеских прав і норм зазначено такі: свобода слова та вираження поглядів (кожен має право вільно та без цензури висловлювати свої ідеї та думки в Інтернеті); свобода інформації (кожен має право на вільний, без цензури доступ до інформації, розміщеної в Інтернеті); свобода (релігійних) переконань (кожна людина має право на свободу релігійних переконань і совісті, а також на сповідування цих переконань у цифровому просторі); свобода об'єднань і протесту (кожен має право вільно приєднуватися до груп у соціальних мережах і залишати їх за власним вибором); право на особисту безпеку та гідність (кожен має право на особисту гідність та безпеку в Інтернеті); захист дітей (діти мають особливе право на безпеку в Інтернеті); недискримінація (кожен має право бути вільним від дискримінації в Інтернеті щодо користування технічною інфраструктурою); культурне та мовне різноманіття (кожен має право створювати й отримувати доступ до контенту в Інтернеті, культурно та мовно різноманітного); демократія та верховенство права (ті, хто приймає рішення, пов'язані з управлінням Інтернетом, повинні бути підзвітними тим, кого ці рішення стосуються, дотримуватися закону та поважати права людини); право на належний судовий захист своїх прав в Інтернеті; право на ефективний засіб правового захисту відповідним і компетентним органом у разі порушення його прав в Інтернеті; усі суспільні сектори мають бути залучені до кооперативного, спільного процесу управління Інтернетом [19].

В свою чергу можемо зазначити, що певні кроки міжнародна спільнота в частині розуміння та врегулювання цифрових прав здійснює, адже вже є розроблені такі акти, як Хартія цифрових прав, Резолюція про сприяння та захист прав людини в Інтернеті, проте в частині конституціоналізації цифрових прав більшість країн не поспішають здійснювати ревізію Конституцій, і Україна не виключення. Ми з впевненістю можемо констатувати той факт, що у сучасному світі інформаційні ресурси Інтернету відіграють архіважливу роль. Інформація на сьогоднішній день це джерело зброї, влади, впливу, контролю, тому регулювання цифрових прав є одним із пріоритетних завдань не окремо взятих країн, а нагальна вимога для законодавців усіх цивілізованих держав.

Висновки. В сучасних умовах динамічного розвитку суспільних відносин, інтеграції України в загальноєвропейський правовий простір, сформованих загальносвітових тенденцій, спрямованих на наближення правових систем до єдиних вимог, умов та стандартів, особливого значення

набувають питання трансформації, адаптації, вплив глобалізаційних процесів на розвиток конституційного права. Загалом динаміка процесів конституціоналізації цифрових прав знаходиться в процесі становлення. Варто зазначити, що для підвищення ефективності реалізації цифрових прав необхідно застосовувати рецепцію правового матеріалу з країн, де конституційно-правова модернізація вже відбулась з урахуванням цифрової трансформації та має позитивний досвід нормативного регулювання, в тому числі й на найвищому конституційному рівні.

Література:

1. Бочарова Н.В. Конституціоналізація інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Національний авіаційний університет, Київ. 2020. 467с.
2. Разметаєва Ю. С. Цифрові права людини та проблеми екстратериторіальності в їх захисті. *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 18–23. DOI: <https://doi.org/10.32840/rdu.2020.4.2>.
3. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук*. 2021. № 1. С. 15–23. DOI: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(1\).2021.15-23](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(1).2021.15-23)
4. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, #70/1. Retrieved from URL: www.undp.org/uk/ukraine/publications
5. The Charter of Digital Rights. URL: https://edri.org/wp-content/uploads/2014/06/EDRi_DigitalRightsCharter_web.pdf
6. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html> (дата звернення: 14. 07. 2023).
7. Yamnenko, T. Misko, D. (2022). Development of digital right in Ukraine. *Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal "Air and Space Law"*. 4, 65 (Dec. 2022), 101–106. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.65.17045>.
8. Хаустова М. Права людини в епоху цифрових трансформацій під впливом глобалізаційних викликів. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу: зб. тез доповідей III Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 60-річчю Хмельницького національного університету, 17 квітня 2022 р. Хмельницький: ХНУ, 2022. 271
9. Права людини онлайн: Порядок денний для України / В. Володовська, М. Дворовий. Київ: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2019. 56 с. С. 6.
10. Грачева С.А., Черемисинова М.Е. Вопросы конституционного обеспечения цифровых прав. *Вестник МГПУ*. 2018. № 4(32). С. 56–70 (Серия «Юридические науки»).
11. Карцихия А.А. Цифровая трансформация и права человека. *Русская политология*. 2018. № 4. С. 33–38. С. 35–36.
12. Верлос Н.В. Конституціоналізація цифрових прав людини: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Часопис Київського університету права* 2020, 2, 129-133
13. Бочарова Н.В. Конституціоналізація інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Національний авіаційний університет, Київ. 2020. 467с.

14. Convention on Cybercrime: International Document of 23.11.2001. Retrieved from URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.

15. Савчин М.В. Конституційне право України: підручник. Київ: Правова єдність, 2009. 1008 с

16. Интернет: прецедентная практика Европейского Суда по правам человека / Совет Европы. Европейский Суд по правам человека, 2012. 41 с. С. 12. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_Internet_.pdf

17. Цит. по: Баррера Т.Р.У., Сидорова Е.В. О мере разумности в конституционном прав. *Государственная власть и местное самоуправление*. 2016. № 8. С. 59-63.

18. Стрельцова, О. В. "Конституціоналізація правової системи: поняття та сутнісні риси." *Публічне право* 1 (2016): 75-81.

19. Костицький М. В., Бесчастний В. М., Кушакова-Костицька Н. В. Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2 (24). С. 9–26. doi: 10.33270/02222402.9.

References:

1. Bocharova, N. (2020) Konstytutsionalizatsiia intelektualnoi vlasnosti v umovakh informatsiinoho suspilstva i ekonomiky znan.[Constitutionalization of intellectual property in the conditions of information society and knowledge economy.] *Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora yurydychnykh nauk- Dissertation for the Doctor of Law degree*. National Aviation University Natsionalnyi aviatsiinyi universytet, Kyiv. 467s. [in Ukrainian].

2. Razmietaieva, Yu. (2020) Tsyfrovi prava liudyny ta problemy ekstraterytorialnosti v yikh zakhysti.[Digital human rights and problems of extraterritoriality in their protection.] *Pravo ta derzhavne upravlinnia-Law and public administration*. № 4. S. 18–23. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.4.2>. [in Ukrainian].

3. Petryshyn, O. , Hyliaka, O.(2021) Prava liudyny v tsyfrovu epokhu: vyklyky, zahrozy ta perspektyvy.[Human rights in the digital age: challenges, threats and prospects] *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk-Bulletin of the National Academy of Legal Sciences* № 1. S. 15–23. DOI: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(1\).2021.15-23](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(1).2021.15-23) [in Ukrainian].

4. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, #70/1. Retrieved from URL: www.undp.org/uk/ukraine/publications [In English]

5. The Charter of Digital Rights. URL: https://edri.org/wp-content/uploads/2014/06/EDRI_DigitalRightsCharter_web.pdf [In English]

6. Ukraina 2030E – kraina z rozvynutoiu tsyfrovou ekonomikou. Ukrainskyi instytut maibutnoho.[Ukraine 2030E is a country with a developed digital economy. Ukrainian Institute of the Future.] URL:<https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (access date: 14. 07. 2023). [in Ukrainian].

7. Yamnenko, T. Misko, D. (2022). Development of digital right in Ukraine. Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal "Air and Space Law". 4, 65 (Dec. 2022), 101–106. DOI:<https://doi.org/10.18372/2307-9061.65.17045>. [in Ukrainian].

8. Khaustova, M. (2022) Prava liudyny v epokhu tsyfrovyykh transformatsii pid vplyvom hlobalizatsiinykh vyklykiv.[Human rights in the era of digital transformations under the influence of globalization challenges.] *Harmonizatsiia zakonodavstva Ukrainy z pravom Yevropeiskoho Soiuzu : zb. tez dopovidei III Vseukrainskoi naukovo konferentsii, prysviachenoї 60-richchiu Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu- Harmonization of the legislation of Ukraine with the law of the European Union: coll. Abstracts of reports of the 3rd All-Ukrainian Scientific Conference dedicated to the 60th anniversary of the Khmelnytskyi National University*, 17 kvitnia 2022 r. Khmelnytskyi : KhNU, 271 [in Ukrainian].

9. Volodovska, V. Dvorovy, M (2019) Prava liudyny onlain: Poriadok denni dlia Ukrainy.[Human rights online: Agenda for Ukraine.] Kyiv: HO «Laboratoriia tsyfrovoy bezpeky», 56 s. S. 6. [in Ukrainian].
10. Gracheva, S, Cheremisinova, M.(2018) Voprosy konstitucionnogo obespechenija cifrovych prav. [Issues of constitutional provision of digital rights..] *Vestnik MGPU-Vestnik MGPU* № 4(32). S. 56–70 (Serija «Juridicheskie nauki»).
11. Karcihija, A.(2018) Cifrovaja transformacija i prava cheloveka.[Digital transformation and human rights.] *Russkaja politologija-Russian political science* № 4. S. 33–38. S. 35–36.
12. Verlos, N. (2020) Konstytutsionalizatsiia tsyfrovych prav liudyny: vitchyzniana praktyka ta zarubizhnyi dosvid[Constitutionalization of the digital rights of people: domestic practice and foreign experience]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava-Chasopis of Kyiv University of Law* 2, 129-133 [in Ukrainian].
13. Bocharova, N. (2020) Konstytutsionalizatsiia intelektualnoi vlasnosti v umovakh informatsiinoho suspilstva i ekonomiky znan.[Constitutionalization of intellectual property in the conditions of information society and knowledge economy.] *Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia doktora yurydychnykh nauk- Dissertation for the Doctor of Law degree*. National Aviation University Natsionalnyi aviatsiyni universytet, Kyiv. 467s. [in Ukrainian].
14. Convention on Cybercrime: International Document of 23.11.2001. Retrieved from URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text. [in Ukrainian].
15. Savchyn, M.(2009) Konstytutsiine pravo Ukrainy: pidruchnyk.[Constitutional law of Ukraine: assistant.] Kyiv: Pravova yednist,1008 s [in Ukrainian].
16. Internet: precedentnaja praktika Evropejskogo Suda po pravam cheloveka / Sovet Evropy. Evropejskij Sud po pravam cheloveka,[Internet: case law of the European Court of Human Rights / Council of Europe. European Court of Human Rights] 2012. 41 s. S. 12. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_Internet.pdf [in Ukrainian].
17. Sidorova E.(2016) Cit. po: Barrera T.R.U., . O mere razumnosti v konstitucionnom prav. [Cit. Quoted from: Barrera T.R.U., On the Measure of Reason in Constitutional Law. t.] *Gosudarstvennaja vlast' i mestnoe samoupravlenie-.State power and local self-governmen* № 8. C. 59-63. [in Ukrainian].
18. Strieltsova, O. (2016) "Konstytutsionalizatsiia pravovoi systemy: poniattia ta sutnisni rysy."["Constitutionalization of the legal system: understanding and day-to-day research."] *Publichne pravo- Public law* 1, 75-81. [in Ukrainian].
19. Kostytskyi, M. V., Beschastnyi, V. M., Kushakova-Kostytska, N. V. (2022) Tsyfrovyi konstytutsionalizm: nova paradyhma ta perspektyvy rozvytku v Ukraini.[Digital constitutionalism: a new paradigm and prospects for development in Ukraine.] *Filosofski ta metodolohichni problemy prava-Philosophical and methodological problems of law..* № 2 (24). S. 9–26. doi: 10.33270/02222402.9. [in Ukrainian].